

УДК 378:81'374

Т. І. Крехно

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

МОДЕЛЮВАННЯ ФАХОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИМИ ЗАСОБАМИ (НА МАТЕРІАЛІ КОНЦЕПТУ «КОЛЕКТИВ»)

У статті наголошено на перспективності концептологічного підходу до формування ключових професійних категорій у процесі фахової підготовки. Словниковий текст трактується як специфічний мовно-інформаційний дискурс, уякому об'єктивована концептуальна картина світу, у тому числі фахова. Представлено систему лексикографічних вправ, покликаних формувати фахово значущий концепт «колектив» у контексті мовної та професійно спрямованої підготовки майбутніх учителів початкової школи. Методи дослідження – аналіз чинних програм підготовки бакалавра за спеціальністю початкове навчання, моделювання методичної системи. Перспективи пов'язані з розробкою методик формування професійно значущих концептів.

Ключові слова: вища школа, мовна освіта, фахова картина світу, лексикографічна діяльність, концепт «колектив».

Постановка проблеми. Професійна лінгводидактика ХХІ століття плідно розвивається в інтегрованому контексті досягнень суміжних прикладних та фундаментальних наук. Одним із орієнтирів вітчизняної мовної освіти є наукові положення лінгвоконцептології та когнітивної лінгвістики про мовні одиниці як складники свідомості, засоби пізнання, носії ментальної інформації. Мовна картина світу в когнітивній науці трактується як засіб об'єктивації концептуальної картини світу, яку, у свою чергу, складають концепти – одиниці свідомості, що становлять собою у своєрідний спосіб інтерпретовані уявлення про світ. Відтак фахова мовна картина світу експлікує фахові когнітивно-концептуальні структури. Отож наразі коло актуальних проблем лінгводидактики поповнилося питаннями концептуальної репрезентації фрагментів фахових знань, категоризації внутрішнього лексикону, трансформації концептів-уявлень у професійне мовлення. Наукові дослідження шляхів формування фахових концептів на базі наукових засад когнітивної лінгвістики й лінгвоконцептології та впровадження їх результатів у практику сприятимуть формуванню загальної професійної компетенції студентів.

Широкі можливості для вирішення названих завдань надає лексикографія. У сучасній науковій літературі словниковий текст тлумачиться як специфічний мовно-інформаційний об'єкт, особливий різновид соціальної комунікації, спосіб представлення та інструмент освоєння дійсності (Ю. Д. Апресян, О. С. Герд, Ю. М. Караулов, Є. А. Карпіловська, В. А. Широков). У новітньому словниковому дискурсі знаходять відображення орієнтири розвитку теоретичних та прикладних наук,

соціокультурні процеси, тенденції розвою філософської думки, ознаки науково-технічного поступу. Домінування в сучасній науковій парадигмі антропоцентричної позиції зумовило оновлення лексикографічних концепцій. Словниковий текст сьогодні трактується як спосіб презентації інтегрованих знань про духовно-практичний досвід людини, її мисленнєву та когнітивну діяльність, ментально-національні уявлення про світ. Водночас словники попередніх періодів, створені в межах лінгвоцентричної концепції, становлять собою діахронічний зріз попередніх станів мови, культури, національної думки. Отже, словники є культурно-історичним феноменом; метамова словника у своєрідний спосіб презентує відображені в мові знання та уявлення людини про реальний світ.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасних дослідженнях ментально-мовних процесів у контексті фахової підготовки студентів переосмислюється сутність професійно значущих понять і категорій (В. Л. Іващенко, А. С. Надолинська, Т. В. Стасюк). У науці утверджуються такі поняття, як науковий концепт, терміноконцепт, які трактуються як змодельовані у свідомості фрагменти наукової, професійної, експертної картини світу, ментально-мовні утворення, що втілюють комплекс знань, стереотипів, досвіду, навичок у спеціальній сфері [6].

Зародження когнітивної методики навчання мови в Україні пов'язане з іменами М. І. Пентилюк та О. М. Горошкіної. У модельованому вченими процесі навчання мові було зміщено акценти з аналізу мікроодиниць на складну макропарадигму, якою є мовна картина світу. Ідеї пріоритетності комунікативно-когнітивного підходу до мовної освіти звучали у працях М. С. Вашуленка, Т. К. Донченко, Г. В. Онкович, Л. В. Скуратівського, Г. Т. Шелехової та інших учених. Питання формування професійних концептів як продуктів когнітивної діяльності та їх представлення у професійному мовленні перебували в колі зацікавлень лінгводидактів І. П. Дроздової, В. Л. Іващенко, А. С. Надолинської, А. В. Нікітіної. Науковою основою дослідження процесу формування українського професійного мовлення студентів та професійної компетенції в цілому названі дослідники визначають теорію категоризації світу в мовній свідомості людини, у тому числі концептуальної репрезентації фрагментів фахового знання [1; 2; 4]. Ключові концепти української культури та методика формування концептуальної картини світу в контексті фахової підготовки майбутніх філологів описала А. С. Надолинська [4]. Дослідницею вперше була описана методика роботи з мультимедійним навчальним лінгвокультурологічним словником з метою формування концептосфери національно значущих понять у майбутніх філологів.

Таким чином, увага до шляхів формування професійних концептів на базі наукових засад когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології видається актуальним завданням у контексті сучасної професійної освіти. Тісний взаємозв'язок когнітивно-ментальної та мовної структур визначає

наскрізний характер формування професійної концептосфери в межах вивчення як професійно спрямованих, так і лінгвістичних навчальних дисциплін. Важливе місце в системі фахової підготовки повинні посісти словники як своєрідний засіб, що фіксує й узагальнює результати процесів пізнання, категоризації та концептуалізації реалій світу людиною.

Мета статті – розробити систему лексикографічних вправ та завдань, покликаних формувати фахово значущий концепт «колектив» у контексті мовної та професійно спрямованої підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Методи дослідження. Аналіз чинних програм підготовки бакалавра за спеціальністю початкове навчання; моделювання методичної системи.

Виклад основного матеріалу. Професійно значущим у контексті виробничої діяльності вчителя початкових класів є концепт «колектив». В освітньо-кваліфікаційній характеристиці бакалавра за спеціальністю початкове навчання наскрізним завданням професійної діяльності для всіх виробничих функцій майбутнього педагога визначене завдання формування дитячого колективу [5, 40]. Кваліфікаційною вимогою до соціально-виробничої діяльності випускників є вміння формувати й розвивати колектив, створювати необхідні організаційні та психолого-педагогічні умови для цього, регулювати й коректувати міжособистісні стосунки в дитячому колективі, доцільно планувати та стимулювати його діяльність, створювати формальний актив класу, організувати колективне самоврядування, прогнозувати розвиток колективу, використовувати колектив як засіб розвитку кожного його члена, об'єднувати зусилля колективу навколо спільної діяльності [5, 40]. Для формування перелічених умінь освітньо-професійною програмою передбачено оволодіння студентами системою знань про групу та колектив, специфіку та функції дитячого колективу, принципи та методика ефективної роботи з колективом, етапи його формування, роль видатних педагогів – А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського в розробці теорії колективу, специфіку роботи з організації учнівського колективу в початковій школі, формування уявлень про такі категорії, як актив колективу, ядро колективу, лідер. Ця робота здійснюється в основному в межах навчальних дисциплін «Загальна педагогіка», «Методика виховної роботи» та «Психологія».

Ментально-інформаційна структура «колектив», формування якої відбувається в ході навчальної теоретичної та практичної діяльності студентів, певних розумових операцій, під впливом чуттєвого досвіду, знаходить синтезоване вираження в ментальних образах та одиницях внутрішнього мовлення, що уможливорює подальшу вербалізацію концепту. Таким чином, формування фахово значущого концепту у професійній підготовці повинно відбуватися інтегровано в межах таких мовних та професійно спрямованих курсів, як педагогіка, психологія, методика виховної роботи, сучасна українська мова, методика навчання української мови.

Пропонуємо систему лексикографічних вправ, покликаних формувати в майбутніх учителів початкових класів уявлення про колектив як одну з центральних поняттєвих категорій у системі фахового знання, сприяти раціональному осмисленню організації й кореляції ментальних та вербальних презентацій у структурі цього концепту. При розробці вправ нами враховувалися антропоцентричний, функціонально-стилістичний, діяльнісний, текстоцентричний, інтегрований, системний, професійно спрямований підхід до аналізу психолого-педагогічних та лінгвістичних фактів, моделювалося прикладне спрямування навчального процесу.

Навчальна дисципліна «Загальна педагогіка».

Змістовий модуль «Принципи виховання. Методи та форми виховання».

Тема «Робота з учнівським колективом. Поняття про колектив, його види, структуру, стадії розвитку, шляхи формування. Робота з колективом у досвіді А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. Шляхи та засоби згуртування колективу в початковій школі».

Завдання 1. Випишіть із тлумачного словника словникові статті *колектив, група*. З'ясуйте семантичний обсяг цих лексичних одиниць, визначте спільні та відмінні компоненти значення.

Завдання 2. Порівняйте словникові статті *колектив, колективізм* у радянській педагогічній енциклопедії та сучасній енциклопедії з педагогіки. Як еволюціонував зміст понять на тлі зміни соціального та політичного устрою? Як позначилася на сутності понять трансформація домінуючої в суспільстві ідеології? Складіть порівняльну таблицю.

Завдання 3. Ознайомтеся зі статтями педагогічної енциклопедії, присвяченими А. С. Макаренку та В. О. Сухомлинському. Спираючись на цей матеріал, укладіть порівняльну характеристику технологій формування дитячого колективу, розроблених видатними педагогами.

Завдання 4. За педагогічною енциклопедією ознайомтеся з теоретичним положенням А. С. Макаренка про стадії розвитку колективу. Спираючись на ці відомості, розв'яжіть нижчеподану педагогічну задачу, а саме: з'ясуйте, на якому етапі розвитку перебуває дитячий колектив, спроектуйте основні напрями роботи в ньому.

Педагогічна задача

Для стороннього ока клас є дружним та активним, у ньому організовуються класні заходи, діти беруть участь у загальношкільних справах. Сформований актив підтримує пропозиції класного керівника щодо організації життєдіяльності шкільної спільноти, сам виступає ініціатором трудових та творчих справ. Активісти зацікавлюють інших дітей, впливають на формування думки у групі, водночас тримаються осторонь, протиставляють себе решті однокласників, не узгоджують власні дії з ними. Через це не всі діти відчують себе захищеними та реалізованими у класному колективі.

Завдання 5. Підготуйте доповідь на тему «Шляхи та засоби згуртування колективу в початковій школі». Готуючись до виступу, скористайтеся словником педагогічних термінів.

Навчальна дисципліна «Психологія».

Змістовий модуль «Особистість, соціальні групи».

Тема «Особистість як психологічна категорія. Поняття про групи. Міжособистісні стосунки у групі. Утворення та розвиток малої групи. Поняття про колектив».

Завдання 1. Доберіть до слова *колектив* 5–7 асоціативних означень. Порівняйте свій ряд прикметників-атрибутів із результатами аналогічного психолінгвістичного експерименту, представленими у «Словнику асоціативних означень іменників» (у ході експерименту було опитано 200 осіб, кількість отриманих реакцій-означень укавана біля прикметника-асоціації).

Колектив – дружний 200, великий 101, малий 40, згуртований 34, веселий 33, чесний 28, хороший 22, добрий 18, недружний 12, сильний 11, педагогічний 10, гарний, працьовитий, учнівський 9, поганий 8, роботящий, цікавий 7, добросовісний, маленький, молодий, передовий 6, працелюбний, приємний, товариський 5, сміливий 4, завзятий, справедливий, чуйний 3, активний, багатолюдний, бойовий, доброзичливий, дружелюбний, жіночий, недоброзичливий, самодіяльний, сварливий, сумлінний, трудовий, щасливий 2, братерський, виробничий, вчительський, здружений, міцний, музичний, неорганізований, неприємний, новий, справжній, хоролий, щирий 1.

Чи є тотожними встановлене вами асоціативне поле одиниці *колектив* та стереотипне, представлене у словнику? З'ясуйте наявність однакових та неповторюваних означень. Прокоментуйте той факт, що стандартними реакціями носіїв мови на слово-стимул *колектив* були асоціації *дружний* (100 % опитаних) та *великий* (50 % опитаних). Як ви думаєте, чи будуть кількісні та якісні показники експерименту абсолютними для всіх представників україномовного простору? Представників різних соціальних груп? Різних професій? Різних періодів розвитку суспільства?

Підрахуйте відсоток асоціацій-означень з позитивним оцінним компонентом, негативним та нейтральним. Яка репрезентація поняття *колектив* є домінуючою у свідомості мовців?

Як пояснити наявність в асоціативному полі полярних означень *дружний* – *сварливий*, *хоролий* – *поганий*, *доброзичливий* – *недоброзичливий*, *згуртований* – *неорганізований*? Чи передбачає таку полярність семантична структура слова *колектив*, описана у тлумачному словнику? А відтак, чи буде нормативною сполучуваність слів *дружний колектив* – *сварливий колектив* тощо?

На практичному занятті змодельуйте вищеописаний психолінгвістичний експеримент, запропонувавши однокласникам слова-стимули *група*,

особистість, лідер. У який спосіб отримані асоціативні поля відбивають свідомість носіїв мови? Для систематизації результатів скористайтеся виданням Н. П. Бутенко «Словник асоціативних означень іменників».

Завдання 2. Спираючись на зміст словникових статей *особистість* у педагогічній та психологічній енциклопедіях, зобразіть схематично поняттєву структуру цієї одиниці в педагогічній та психологічній площинах відповідно. Які компоненти ви розмістили в центрі поняттєвого поля, які на периферії? Якими смисловими компонентами різняться структури двох полів? Самостійно спробуйте схарактеризувати поняття *особистість* як інтегральну психолого-педагогічну категорію. У своєму трактуванні зазначте, як корелюють категорії *особистість* – *колектив*.

Навчальна дисципліна «Методика виховної роботи».

Змістовий модуль «Основні напрями виховної роботи в сучасній школі. Форми, методи та прийоми виховання».

Тема 1 «Методика організації колективних творчих справ». Тема 2 «Методика підготовки та проведення класних зборів».

Завдання 1. Спираючись на лекційний матеріал, самостійно укладіть словникову статтю *колективна творча справа* до педагогічної енциклопедії. Порівняйте власноруч укладений матеріал з оригінальною статтею довідникового видання. Чи вдалося вам відобразити сутність поняття?

Наведіть приклад колективної творчої справи. Розробіть методику організації пізнавальної колективної творчої справи, сформулюйте мету та завдання, опишіть способи та прийоми її організації, етапи підготовки, розробіть сценарій проведення цього заходу, укладіть методичні поради.

Завдання 2. Підготуйте на батьківські збори виступ на тему «Формування дитячого колективу. Колектив і лідери». Укладіть понятійно-категоріальний апарат своєї доповіді за допомогою словника педагогічних термінів. З'ясуйте за лінгвістичними та енциклопедичними словниками, чи тотожними є одиниці *ядро колективу*, *лідер*, *актив* як психолого-педагогічні поняття та як мовні знаки, а відтак, чи можлива їх взаємозаміна в тексті.

Навчальна дисципліна «Сучасна українська мова».

Змістовий модуль «Морфеміка і словотвір української мови».

Тема «Морфемна і словотвірна структура слова. Мотивоване і мотивуюче слово, структурно-семантичні зв'язки між ними. Основа похідна і непохідна. Твірна основа та словотворчий формант. Основні способи словотвору в сучасній українській мові. Стилїстичне використання засобів словотвору. Морфемний словник».

Завдання 1. Ознайомтеся з фрагментом книги В. О. Сухомлинського «Мудра влада колективу». Визначте головну думку тексту. У чому В. О. Сухомлинський вбачає основу організаційної та моральної єдності шкільного колективу?

Колектив – складна духовна спільнота людей, які перебувають на різних рівнях інтелектуального, ідейного, морального, суспільного, трудового, естетичного розвитку, людей із різними потребами й інтересами. Тут необхідні такі основи, на які спирався б і першокласник, і випускник-десятикласник, і вчитель зі значним педагогічним досвідом.

Якими ж є ці основи? Як створити духовне єднання всіх вихованців і вихователів? Що становить собою та головна сила, яка об'єднує людей у колективі? Ця сила – турбота людини про людину. Відповідальність людини за людину. Відповідальність людини перед колективом, суспільством. У своїй практиці кращі керівники шкіл, організатори позакласної та позашкільної роботи, вихователі домагаються саме того, щоб уся діяльність колективу була проінята духом відповідальності та турботи про однолітка, про молодшого товариша, про стару та безпомічну людину, про всіх тих, хто потребує допомоги.

Перші струмочки тієї могутньої ріки, яка називається колективізмом, починаються з віддачі духовних сил особистості в ім'я радості та щастя інших людей – членів свого колективу.

Майстерність виховання полягає в тому, щоб пробудити в людині здатність переживати найвищу радість від усвідомлення того, що вона дала, створила, принесла щось хороше, необхідне, корисне людям. Турбота про інших є величезною силою, що об'єднує дітей, становить для них азбуку ідейності. Дуже важливо, щоб ця сила діяла протягом усіх років навчання в початковій школі, адже дитинство – період найбільш глибокого впливу слова вихователя, його особистого прикладу на духовний світ майбутнього громадянина. Одна з найголовніших основ виховання колективізму – духовне благородство, яке утверджується в дитячій душі тоді, коли дитина більше думає й турбується про інших, ніж про себе (В. О. Сухомлинський).

Випишіть із тексту спільнокореневі слова до лексеми *колектив*. Доповніть цей ряд спорідненими одиницями самостійно, а потім за допомогою морфемного словника (*колектив, колективний, колективістський, колективістичний, колективізм, колективіст, колективістка, колективність, колективно, колективоутворення, колективоутворюючий*). Знайдіть непохідну основу, з'ясуйте послідовність похідності решти слів, побудуйте словотвірний ланцюжок. Укладіть реєстр словотворчих формантів у межах аналізованого словотвірного гнізда, опишіть їх лексичне значення (*-н-, -іст-, -ість, -ізм, -о-*). За електронним словником афіксальних морфем української мови з'ясуйте частотність використання в системі мови визначених вами формантів. Поміркуйте, чим зумовлена активність окремих морфем як словотворчих формантів у мовній практиці.

Розмежуйте слова аналізованої групи за принципом загальноновживані лексеми – терміни педагогічної терміносфери. Чи є серед них такі одиниці, які одночасно є структурними елементами обох систем: термінологічної та

загальноживаної? Яких ознак набуває загальноживане слово у процесі термінологізації? Яке з аналізованих вами слів презентує продуктивний словотвірний тип у творенні педагогічної термінології? Доведіть, наведіть приклади. Як ви думаєте, продуктивність окремих словотвірних типів при термінотворенні пояснюється виключно лінгвістичними законами чи зумовлена в тому числі людським фактором?

Змістовий модуль «Лексикологія та лексикографія української мови».

Тема 1 «Системні відношення в лексиці української мови. Синоніми та їх види. Синонімічний ряд. Стилiстичні функції синонімів. Словник синонімів». Тема 2 «Словники як відображення історії і культури українського народу. Загальні відомості про словники. Основні типи словників, особливості їх побудови. Енциклопедичні та лінгвістичні словники. Відмінність словникових статей у різних словниках».

Завдання 1. Доберіть синоніми до слова *колектив*, доповніть свій ряд за допомогою словника синонімів. Укладіть таблицю, де будуть представлені семантичне ядро та диференційні семи одиниць синонімічного ряду. Диференційні семи уточніть за допомогою тлумачного словника. Наявність семи позначте знаком +, відсутність –, необов'язковість +/-.

Таблиця, укладена студентами, буде мати приблизно такий вигляд:

	семантичне ядро «сукупність людей»	диференційні семи							
		об'єднані спільною діяльністю	об'єднані спільними інтересами	високий ступінь свідомості в діяльності	об'єднані спільним місцем роботи / навчання	мають той самий фах	мають той самий соціальний статус	організована структура	неорганізована структура
колектив	+	+	+	+	+/-	+/-	+/-	+	-
група	+	+/-	+/-	-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
персонал	+	+	+/-	+/-	+	+	+/-	+	-
група	+	+/-	+	+/-	-	-	+	+/-	+/-
команда	+	+	+/-	+/-	+	+/-	-	+	-
компанія	+	+	+/-	-	-	-	+	-	+
угруповання	+	+	+	+/-	+/-	+/-	+	+	-
товариство	+	-	+/-	-	+/-	+/-	+/-	-	+
юрба	+	-	+/-	-	-	-	+/-	-	+

Запишіть подані нижче речення, вставляючи потрібні за змістом слова з синонімічного ряду *колектив, група, персонал, група, команда, компанія, угруповання, товариство, юрба*. Перед виконанням завдання з'ясуйте за довідниковими виданнями стилістичні характеристики цих синонімів. До яких словників ви звернулися за цією інформацією?

Над шляхом сиділа ... людей, вони курили й про щось гомоніли (І. Багрянний). ... веселої дівчата сповнювали вечір своїм гомінком

криком (Я. Качура). Спочатку ... лише формується, члени його недостатньо знають один одного, не виявляють ініціативи в діяльності (З підручника). Хіба ж не краса знати, що ця ... в один момент може тебе роздерти на шматки або ж понести на руках, як бога? (В. Винниченко). Отоді-то ... й стала горою за отця Олексія (В. Шкляр). Стадія поширення впливу активу на весь ... триває один – півтора року; на її початку ... умовно поділяється на три соціально-психологічні ...: активістів, пасивних учнів, «ядро опору» (З підручника). Він просив увесь готелевий ... таїти кілька день його приїзд (І. Франко). На селі зібралася ... радить, кого голить у москалі... (Т. Шевченко). Ганна Остапівна веселішає і вже до всіх: «Будете сумлінні, діти, то сваритись не будемо, дружний у нас з вами складеться ... » (О. Гончар). Весела ... з піснями й музикою зупинилася біля острова (О. Бойченко). Коли дізнався, що хлопця затягує злочинне ... , батько, не вагаючись, пожертвував посадою, становищем, сам попросився перевести його на периферію (О. Гончар).

Завдання 2. Порівняйте зміст словникових статей тлумачного та енциклопедичного словників *самовиховання*. Зробіть висновок про зміст та спосіб представлення інформації в цих довідниках. Напишіть статтю до науково-популярного педагогічного видання на тему «Самовиховання – вищий тип виховання в колективі».

Завдання 3. Укладіть список українських пареміологічних словників. Ознайомтеся з їх змістом та структурою. Чи справедливим є твердження, що більшість словників цього типу мають описовий характер?

Укладіть колективно словник нового типу, де б реєстрові одиниці фіксувалися не просто як мовні знаки, а були б представлені як символи національної ідентичності, духовності, культури, як продукт взаємодії лінгвістичних законів та народної думки. Дослідіть у цьому аспекті українські прислів'я та приказки, які позначають різні моделі поведінки людини в групі, колективі, громаді. Упорядкуйте реєстр, розробіть принципи побудови словникової статті, укладіть словник. Після завершення роботи прокоментуйте зафіксовану в пареміологічному фонді світоглядну позицію українців щодо законів, правил, норм поведінки в колективі.

Словникові статті, укладені студентами, можуть мати такий вигляд:

В гурті і комар сила. З одної ягоди немає вигоди. Один кіл плота не держить. Однією рукою в долоні не заплещеш.

У цих приказках у символізованій формі виражено переконання українців щодо винятково важливого значення кожного члена громади для спільної справи.

Вліз межі ворони, каркай як вони. На чийм возі їдеш, того і пісеньку співай. Потрапив у стайню – лай не лай, а хвостиком виляй.

У цих пареміях задекларована така світоглядна позиція українців: якщо особа є новою в певній групі, то слід з повагою ставитися до правил

поведінки та норм спілкування, вироблених у цій групі раніше; приймати правила співіснування того колективу, у якому ти є новим.

Добрий доброго навчає, а злий зле наставляє. Зла компанія – що вугілля: як не впече, так замаже.

У картині світу українців фіксуємо визнання наявності лідерів у колективі. Особа, що домінує в групі, може бути наділена як позитивними, так і негативними людськими якостями. Маючи авторитет серед певної спільноти, такий лідер нав'язує стереотипну поведінку – позитивну або негативну. У цих пареміях реалізується народна настанова зважати на цей факт та виявляти силу характеру, вміти протистояти негативному впливу [3].

Навчальна дисципліна «Методика навчання української мови в початковій школі».

Змістовий модуль «Методика вивчення розділу «Мова і мовлення».

Тема «Формування уявлення про культуру мовлення й культуру спілкування».

Завдання 1. Ознайомтеся зі статтею *культура мови* за виданням «Енциклопедія: українська мова». Спираючись на цей лексикографічний матеріал, схарактеризуйте поняття *культура мови* як соціолінгвальну та етнопсихолінгвістичну категорію.

Завдання 2. Прочитайте прислів'я та приказки. Сформулюйте об'єктивовані в них національні правила комунікативної поведінки в суспільстві.

Добре слово коштує небагато. Наперед слухай, а потім відповідай. Не до ладу казати – краще мовчати. М'які слова і камінь крушать. Розумну річ приємно й слухати. Говори мало, слухай багато, а думай ще більше. Було б говорити, як питали.

Доберіть самостійно з відомих вам пареміологічних словників інші приклади прислів'їв та приказок, які регламентують закони мовної поведінки в колективі. До цього мовного матеріалу розробіть завдання, які б слугували виробленню в учнів етичних норм спілкування, формуванню уявлень про правила мовної поведінки в суспільстві.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На сучасному етапі розвитку лінгводидактики перспективним є концептологічний підхід до формування ключових професійних категорій та понять. Творення в ментально-психічних структурах уявлення про об'єкти виробничої сфери як квінтесенцію пізнавальної діяльності, національної традиції, народної філософії, внутрішнього рефлексивного досвіду гарантуватиме формування загальної професійної компетенції.

Одним із методичних прийомів, покликаних забезпечити формування у структурах знань концептів, що синтезують різносубстратні відомості про певний об'єкт, є лексикографічна діяльність. Система навчальної роботи, що передбачає здійснення різновимірною аналізу

професійно значущих одиниць за лінгвістичними та енциклопедичними словниками сприяє інтеграції різнопланових відомостей про поняття в інформаційні комплекси, формуванню тезаурусного типу організації знань.

Перспективи дослідження пов'язуємо з розробкою методик формування в системі підготовки вчителя початкової школи панорамних образів таких професійно значущих концептів, як *учитель, виховання, сім'я, школа, діяльність, особистість, освіта, дисципліна*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія / І. П. Дроздова. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 320 с.

2. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія / В. Л. Іващенко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.

3. Космеда Т. А. Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу / Тетяна Анатоліївна Космеда, Тетяна Федорівна Осіпова. – Дрогобич : КОЛО, 2010. – 270 с.

4. Надолинська А. С. Формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. педагог. Наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / А. С. Надолинська. – Одеса, 2012. – 21 с.

5. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 Початкове навчання напряму підготовки 0101 педагогічна освіта. Кваліфікація 3310 вчитель початкової школи: галузевий стандарт вищої освіти / Розробн. Бондар В. І., Шапошнікова І. М., Кانیщенко А. П., Страшко С. В. [та ін.] ; за ред. Бондаря В. І. – К. : МОН України, 2006. – 57 с.

6. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: терміноконцепт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_KAND_2013/Philologia/3_124922.doc.htm.

РЕЗЮМЕ

Крехно Т. И. Моделирование профессиональной картины мира будущих учителей начальной школы лексикографическими средствами (на материале концепта «коллектив»).

В статье акцентировано внимание на перспективности концептологического подхода к формированию ключевых профессиональных категорий в процессе профессиональной подготовки. Словарный текст трактуется как специфический языково-информационный дискурс, в котором объективирована концептуальная картина мира, в том числе профессиональная. Представлена система лексикографических упражнений, призванных формировать профессиональный концепт «коллектив» в контексте языковой и профессиональной подготовки учителей начальной школы. Методы исследования – анализ программ подготовки бакалавра по специальности начальное обучение, моделирование методической системы. Перспективы связаны с разработкой методик формирования профессиональных концептов.

Ключевые слова: *высшая школа, языковое образование, профессиональная картина мира, лексикографическая деятельность, концепт «коллектив».*

SUMMARY

Krekhno T. Modeling of professional worldview of future teachers in primary school using lexicographical means (based on materials of concept «collective»).

One of national language education guidelines is scientific basics in linguistic conceptology and cognitive linguistics about language units as consciousness components, means of perception, mental information media. Professional language worldview reveals professional cognitive and linguodidactic structures. Nowadays issues of conceptual representation of professional knowledge fragments and their transformation into professional language add to the range of actual linguodidactic issues. Lexicography introduces a number of ways for solving the above mentioned issues. In modern research literature, a dictionary text is referred to as a specific language-informative object, a special type of social communication, visualization technique and a tool of understanding reality.

The object of the article is to develop a system of lexicographical exercises and tasks to form a professionally important concept of “collective” in the context of language and professionally aimed training of future teachers in primary schools. Such research tools were used: analysis of contemporary study programs for bachelor training with the specialty of primary school teaching; modeling of a methodological system.

The concept “collective” is professionally important in the context of vocational training of primary school teachers. Forming a professionally important concept “collective” in vocational training must be fully integrated in language and professionally oriented courses, such as Pedagogy, Psychology, Methodology of educational work with children, Modern Ukrainian language, Methodology of teaching Ukrainian.

The article includes a system of lexicographical exercises for future teachers of primary school aimed at forming an image of collective as one of the main categories in the system of vocational knowledge as well as stipulating rational understanding of organization and correlation of mental and oral presentations in the concept structure.

Therefore, at the modern stage of linguodidactic development, it is perspective to use a concept approach to forming key categories and notions. Research perspectives concern creating methodologies of forming panoramic ideas of such professionally important concepts as teacher, upbringing, family, school, activity, personality, education, discipline in the system of primary school teachers’ training.

Key words: *higher school, language education, professional worldview, lexicographical activity, concept “collective”.*

УДК 811.161.2

Т. М. Кудіна

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

ДИСТАНЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Метою роботи є розробка й апробація власної концепції дистанційного навчання української мови для іноземців. Проведений огляд використання інноваційних підходів навчання української мови для іноземців на базі сучасних дистанційних технологій. Описана змішана технологія інтернет-навчання української мови як іноземної. Для реалізації запропонованої концепції дистанційного навчання української мови був виготовлений інтернет-адаптований навчальний комплекс «Українська мова для іноземців», який пройшов апробацію в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Показано, що навчальний процес із використанням змішаної форми навчання відповідає дидактиці української мови як іноземної.